

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теорія та методологія географічної науки

галузь знань 10 Природничі науки спеціальність

106 Географія

освітньо-професійна програма Географія

УХВАЛЕНО

Рішенням кафедри загальної та
регіональної географії

Протокол № 1 від 30 серпня 2023 року

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Теорія та методологія географічної науки
Викладач	Данильченко Олена Сергіївна
Профайл викладача	https://pgf.sspu.edu.ua/kolektyv-kafedry-geografia
Контактний тел.	(0542) 685932
Е-mail:	olena_danylchenko@ukr.net
Сторінка курсу в Moodle	https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=8735
Консультації	Консультації проводяться у вівторок о 12:30 год. групові або одноосібні. Також можливі он-лайн консультації через інтернет ресурси. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача або телефонувати.

Анотація до дисципліни

Навчальна дисципліна «Теорія та методологія географічної науки» займає важливе місце у структурі навчальних дисциплін магістрів-географів, розкриває філософські аспекти географічної науки в цілому. У полі зору дисципліни лежать: об'єкт та предмет географії; співвідношення просторового, історичного та екологічного підходів; цілісність географічної науки, які у ній є процеси диференціації та інтеграції; становище географії у системі наук, структура географії, нових актуальних завдань, пов'язаних із дослідженням взаємодії людини та природи. Предметом вивчення навчальної дисципліни «Теорія та методологія географічної науки» є глибоке пізнання проблем географії, різних періодів її історії та сьогодення, проблеми географічних ідей та теоретичних парадигм. Актуальність навчальної дисципліни зумовлена процесами теоретизації географії у зв'язку з: модернізацією об'єктно-предметної сфери географії, ноосферизацією геопізнання; формуванням конвергентних (міждисциплінарних), трансдисциплінарних напрямків географічних досліджень і посиленням системності географічного знання; необхідністю визначення перспективних напрямків розвитку географічної науки; необхідністю збереження географії у зв'язку з «боротьбою», яка провадиться за географічне (просторове) знання іншими науками, та підвищення її престижу у науковому середовищі.

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни: формування уяви про географію як цілісну систему науки про взаємодію природи і суспільства, основою якої є просторово-різномірні ієрархічно побудовані геокомплекси. Для реалізації такої мети магістранти мають ознайомитися з існуючими теоретичними надбаннями

задля пояснення процесів і явищ, які відбуваються в географічній оболонці.

Завдання курсу:

- визначити об’єктну і предметну сутність географічної науки;
- охарактеризувати головні загальнонаукові, загальногеографічні, природничо- і суспільно-географічні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії;
- встановити сутність загальногеографічних, природничо- і суспільно-географічних законів та закономірностей;
- виявити головні теоретико-методологічні проблеми географічної науки;
- оволодіти системою методів географічних досліджень;
- визначити місце географії у загальній системі наук і системі наук про Землю, аналізувати чинні схеми класифікації географічної науки;
- проаналізувати досягнення географічної науки;
- навчити використовувати набуті знання у вирішенні прикладних проблем, здійсненні власних наукових пошуків.

Формат дисципліни

Ознаки дисципліни	
Рік вступу	2023
Освітній ступінь	магістр
Курс навчання	1
Семестр	1
Формат курсу	очний
Обов’язкова /вибіркова	обов’язкова
Кількість кредитів/годин	5/150
Кількість розділів	2
Форма контролю	іспит
Лекції	18 год.
Практичні заняття	20 год.
Консультації	2 год.
Самостійна робота	110 год.

Результати навчання

	Програмні результати навчання		Очікувані результати навчання
ПР01	Застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.	РН1	Використовувати набуті знання у вирішенні прикладних проблем, для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.
ПР06	Застосовувати сучасні моделі та інформаційні технології для проведення досліджень і розробок у сфері географії, природокористування, міського та регіонального розвитку.	РН2	Володіти компетенцією коректного використання компонент наукового знання (учення, теорія, концепція та ін.) при розкритті теоретико-методологічних і прикладних аспектів розвитку географічної науки, здійсненні власних наукових пошуків
ПР08	Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їхній розвиток, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та ймовірні наслідки.	РН3	Використовувати базові знання із фундаментальних положень географічної науки в обсязі, необхідному для здійснення індивідуальних наукових досліджень. Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їх розвиток.
ПР12	Планувати й виконувати теоретичні та прикладні дослідження, робити обґрунтовані висновки, аналізувати та презентувати результати досліджень.	РН4	Планувати і виконувати теоретичні та прикладні природно- і суспільно-географічні дослідження, робити висновки.
ПР16	Формулювати наукові гіпотези, визначати актуальні аспекти у фундаментальних і прикладних напрямках географічних досліджень, розробляти та управляти проектами у сфері географії, природокористування, міського та регіонального розвитку.	РН5	Упорядковувати об'єктну і предметну сутність географічної науки, головні загальнонаукові, загальногеографічні, природничо-і суспільно-географічні теорії, концепції, гіпотези, категорії; виділяти сутність загальногеографічних, природничо- і суспільногеографічних законів та закономірностей; головні теоретико-методологічні проблеми географічної науки; систему методів географічних досліджень;

			новітні напрямки розвитку природничої і суспільної географії. Аналізувати досягнення географічної науки.
--	--	--	--

Тематичний план вивчення дисципліни Розділ 1. Сутність географічної науки: об'єкт, предмет, структура та історичний аспект

Тема 1. Вступ. Зміст, мета і завдання навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки».

Тема 2. Місце географії в системі географічних наук. Структура системи географічної науки. Місце, роль і значення географії в сучасному світі.

Тема 3. Об'єкт і предмет географічної науки. Цілі і завдання географічних досліджень.

Тема 4. Періодизація історії географії. Розвиток географічних теорій, ідей та досліджень від античних часів до епохи капіталізму.

Тема 5. Розвиток географічних теорій, ідей та досліджень від епохи капіталізму до наших днів.

Розділ 2. Методологія географічної науки

Тема 6. Поняття про методологію в концепції діалектичного матеріалізму. Принцип взаємозв'язку в природі. Принцип взаємозв'язку між суспільством та природою.

Тема 7. Організація науки. Компоненти наукового знання. Модель наукового дослідження.

Тема 8. Еволюція географії як зміна наукових парадигм. Моделі, теорії, гіпотези у географії. Основні географічні закони та закономірності.

Тема 9. Методи дослідження географічної науки. Наукові методи та їх систематика. Методики географічних досліджень. Наукові факти і мова географії.

Тема 10. Головні теоретико-методологічні проблеми географії.

Політика дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни потребує: підготовки до практичних занять; роботи з інформаційними джерелами, опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури, самостійної роботи у формі виконання індивідуальних завдань, виконання тестових завдань.

Підготовка та участь у практичних заняттях передбачає: ознайомлення з програмою навчальної дисципліни, питаннями, які виносяться на заняття з відповідної теми; вивчення конспекту лекцій, а також позицій, викладених у підручниках, монографічній та іншій науковій літературі тощо.

Результатом підготовки до заняття повинно бути змістовне володіння здобувачем вищої освіти матеріалом теми, якій присвячено відповідне заняття, а саме знання: понятійно-термінологічного апарату дисципліни; володіння знаннями теоретичних запитань кожної теми та вміння використання їх на практиці. Розв'язання практичних завдань повинно як за формою, так і за змістом відповідати вимогам, що висуваються до вирішення відповідного завдання, свідчити про його самостійність, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

На практичних заняттях присутність здобувачів вищої освіти є обов'язковою, важливою також є їх участь в обговоренні всіх питань теми. Забороняється запізнюватись на навчальні заняття та пропускати їх без поважних причин. Пропущені заняття мають бути відпрацьовані на консультаціях або самостійно, за домовленістю з викладачем. Це ж стосується й здобувачів освіти, які не виконали завдання або показали відсутність знань з основних питань теми. За наявності об'єктивних обставин передбачене онлайн навчання на платформі Moodle. Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу. Під час контрольних заходів забороняється списування, використання джерел інформації та пристроїв, які порушують об'єктивність оцінювання.

Академічна доброчесність

Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С. Макаренка, затвердженого наказом № 420 від 30 вересня 2019 р. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших здобувачів освіти становлять приклади можливої академічної недоброчесності. Неприпустимо надавати для оцінювання письмову роботу, підготовлену за участю інших осіб. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Система оцінювання та вимоги

Засобами та формами оцінювання є усне опитування, тестування, оцінки за виконання практичних робіт та завдань самостійної роботи, а саме індивідуальних навчально-дослідних завдань. Поточний контроль навчальних

досягнень здійснюється протягом семестру на практичних заняттях. Результати (кількість набраних балів) фіксує викладач.

Викладач розробляє чіткі критерії оцінювання всіх видів навчальної роботи і доводить їх до відома магістрантів на початку вивчення навчальної дисципліни. Методами формативного оцінювання є: усне опитування та коментарі викладача за його результатами, обговорення та самокорекція виконаної роботи студентами, самооцінювання. Сумативне оцінювання включає оцінки за виконання практичних робіт, письмове тестування за результатами вивчення тем (поточний контроль), виконання завдань самостійної роботи, у тому числі індивідуальних навчально-дослідних завдань. Оцінювання знань здобувачів освіти охоплює усі теми, які передбачені робочою програмою навчальної дисципліни. У кінці кожного розділу проводиться контрольна робота. Відпрацювання контрольного заходу є обов'язковим. В умовах дистанційного навчання оцінювання, навчальних досягнень здобувачів освіти здійснюється на платформі Moodle. Результати сумативного оцінювання фіксуються в електронному журналі.

Вид підсумкового контролю – екзамен, який полягає в оцінці засвоєння магістрантом теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних заняттях та під час самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр. Форма проведення підсумкового контролю: письмова або усна. Загальна оцінка обраховується після екзамену, як сума балів за всіма видами оцінювання та складається з оцінок, які студент отримує за виконання практичних занять, поточних тестових контролів, виконання завдань самостійної роботи (загалом 75 балів) та оцінку за результатами складання підсумкового контролю (екзамен) – 25 балів. Структура семестрового контролю відображається у робочій програмі (силабусі) та доводиться до відома здобувачів освіти на першому занятті.

В умовах дистанційного навчання оцінювання практичних робіт, завдань поточного та підсумкового контролю здійснюється на платформі Moodle.

Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень магістранта
А	Повністю й міцно засвоїв програмний матеріал з теорії та методології географічної науки; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. На основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом теорії та методології географічної науки.
В	Твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті його викладає, допускаючи лише незначні й несуттєві неточності у відповідях на запитання, правильно застосовує теоретичні положення при виконанні практичних робіт, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення.
С	Знає програмний матеріал, грамотно його викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при виконанні практичних робіт, володіє основними необхідними навичками і прийомами їх виконання. Застосовує знання у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу. Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.
Д	Знає лише основний матеріал дисципліни, але не засвоїв його важливих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт.
Е	Має прогалини у знанні основного матеріалу, самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
F	Не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки, не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки, невпевнено, із помилками виконує практичні завдання, не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
FX	Має фрагментарні знання програмного матеріалу, неточні загальні уявлення про навчальну дисципліну, не справляється з виконанням практичних робіт, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти для екзамену

Поточний контроль												Разом	Сума	Підсум ковий (екз.)	Загаль на сума
РОЗДІЛ 1						РОЗДІЛ 2									
T1	T2	T3	T4	T5	KP1	T6	T7	T8	T9	T10	KP2	50	75	25	100
1	2	2	4	4	10	4	4	4	4	1	10				
Самостійна робота															
	2	3	5	5		2	2	2	2	2		25			

T1, T2 ... T12 – теми розділів; K1..., K2 – контрольні роботи

Згідно Положення «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка», ухвалене рішенням вченої ради університету (протокол № 4 від 28.11.2022 р.), можливе зарахування результатів навчання з окремої теми/тем, розділу, індивідуального завдання (контрольної роботи) чи дисципліни в цілому, здобутих за цими видами освіти. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно переліку компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література та інформаційні ресурси *Основні 1.*

Влах М. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів / М. Влах, Л. Котик. – Ч. 2. : Допоміжні

навчальні матеріали. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 138 с.

[https://geography.lnu.edu.ua/wp-](https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/06/Teoriia_metodolohiia_heohrafichnoi_nauky_posibnyk_pr_aktykum.pdf)

[content/uploads/2020/06/Teoriia_metodolohiia_heohrafichnoi_nauky_posibnyk_pr_aktykum.pdf](https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/06/Teoriia_metodolohiia_heohrafichnoi_nauky_posibnyk_pr_aktykum.pdf)

2. Влах М. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 344 с.

3. Влах М. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів / М. Влах, Л. Котик. – Ч. 1. : Семінарські заняття. Тести. Індивідуальне навчально-дослідне завдання. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 122 с.

4. Топчієв О.Г. Предметна область географії та її сучасні методологічні трансформації / Український географічний журнал, 2016, № 1, С. 64-69. <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/512>

5. Braslavska O. V., Kyselov Iu. O., Rudyi R. M., Kyseliova O. O., Udovenko I. O. Philosophical geography: establishment, development, formation of scientific foundations. Journal of Geology, Geography and Geoecology, №29(3). 2020. P. 460–470. doi: 10.15421/112041

Додаткові

1. Булава Л.М. Методологія фізичної географії : навчальний посібник. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. 27 с.

2. Влах М. Р., Котик Л. І. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібн. для самостійної роботи студентів. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. 120 с. https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Teoriia_metodol_navch_posibn_2017.pdf

3. Гродзинський М. Д. Ландшафтна географія: стара назва нової науки чи відродження майже забутого? / Український географічний журнал, 2017, № 2. С. 59-64. https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2017_2_59-64.pdf

4. Денисик Г. І., Стефанков Л. І., Чиж О. П. Фізична чи природнича географія України? // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії : зб. наук. праць. 2018. Вип. 28. С. 26–33.

5. Немець К. А., Немець Л. М. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу: Навчально-методичний посібник. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 172 с. http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/wp-content/uploads/2017/07/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4_%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB.pdf

6. Мащенко О. М. Загальне землезнавство з основами теорії фізичної географії: навчально-методичний посібник для студентів спеціалізації: 014.07 Середня освіта (Географія). – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. – 106

с. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9083/1/%D0%97%D0%95%D0>

[%9C%D0%9B%D0%95%D0%97%D0%9D%D0%90%D0%92%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E.pdf](#)

7. Методологічні основи географічних наукових досліджень учнів Малої академії наук України : навч.-метод. посіб. / за ред. А. Романів, О. Романів, О. Яроменко та ін. Київ, 2016. 72 с.
8. Петлін В.М. Системна природнича географія. Львів: Вид-чий центр ЛНУ. 2011. 249 с.
9. Kyselov Iu. O. Geosophy as a scientific discipline: issues of methodology and metatheory. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, №29(2). 2020. P. 327–334. doi: <https://doi.org/10.15421/112029>
10. Sonko S. P., Kyselov Iu. O., Polovka S. H. On the modern conception of environment. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, №27(2). 2018. P. 346–356. doi: <https://doi.org/10.15421/111859>

Інформаційні ресурси

1. <https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=8735> – дистанційний курс на Moodle СумДПУ.
2. [ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання»](#)
<http://gntb.gov.ua/files/sibid.pdf>
3. <http://www.scirus.com/> – інформація про наукові журнали, персональні сторінки учених.
4. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/0004-5608.00167> – On Methodology in Physical Geography, Current Status, Implications, and Future Prospects. –
5. Theory and Methods in Geography. –
<http://www.eolss.net/samplechapters/c01/e6-14-01-02.pdf>
6. <http://scholar.google.com.ua/> – статті, монографії, дисертації і препринти.
7. <http://books.google.com.ua/> – сервіс повнотекстового пошуку по книгах.
8. <https://goo.gl/qYVXNv> – Basic Concepts in Geography.